

Szepesi Attila

Minket is álmodik valaki

(Gross Arnold képei közt)

Életem emlékezetes napjait töltöttem Weöres Sándor közelében, valamikor a hetvenes években. Nagy könyvét, irodalmunk múltját és kicsit tán a jelenét is újragondoló művét, a *Három veréb hat szemmel*t írta. Szellemi szeszcsempészet volt ez a javából. Magam afféle vizesnyolcasként tüsténkedtem körülötte. Könyvtárakba meg antikváriumokba futkostam, és persze hallgattam elmélkedéseit régi meg mai mesterekről, Kodálytól Babitsig, Eliottól Krzysztof Pendereckiig és József Attiláig, aki afféle majdnem barátja volt, Lao-ce-ig és Pierre Reverdyig. És persze kedvenc festőiről, akik közül magam is ismertem például Scholz Eriket, akivel káposztagombát szedtem a vasi Farkas-erdőben, Bálint Endrét, akinek ácsorogtam tudószanatóriumi betegágya mellett a jégcsapok lepte téli teraszon – csak elgyötört arca látszott ki a takarók alól, Lossonczy Tamás bácsit, aki százegy évesen dedikálta nekem gyöngybetűivel *A vízió állandóan változik* című könyvét, meg Veress Pált, a bálványfestőt, akivel – cseperedő gyerekeim társaságában – sátorozni jártam a dunaharaszti ligeterdőbe. Egyszer szóba jött Gross Arnold, és Weöres Sándor azt találta mondani: Arnold remek műtyűr-festő. Ezt azért bocsátom előre, nehogy Gross mester az orromra koppintson, amiért leműtyűr-festőzöm. Legyen némi mentségem: nem akárki nevezte őt így.

A szó megragadt bennem, mint a koldustetű. Idővel észrevettem, amire Ember Mária is utalt anno, hogy Gross Arnold le-lemaradozik a listákról. Akkor még – balga lélek – nem tudtam: a listák azért vannak, hogy legyen miről lemaradni. Írtam egy verset, valamikor tán a nyolcvanas évek elején, ami – örömömre, hogy, hogy nem – bekerült a 2008-as Gross-albumba. Íme:

G-etűd

*hová lett gross arnold
a műtyűr-festő
margaréták és
paprikajancsik mestere*

*ki tanítja a gyíkokat
hegedülni
rigóktól ki tanul
filozófiát*

*árván vacognak nélküle
a madárijesztők
kóró hegyén
a katicabogarak*

*nincs aki tudná titkukat
nincs aki mondaná
kertek és álmok
szertezüllenek*

*táncosnó száll a hold felé
ablak kitarul
dombon nyüves kutya bóklál
egymaga*

*hová lett gross arnold
a mütyűr-festő
görgő kavicsok és
harangvirágok mestere*

Tudni kell, hogy a Hamvas Béla emlegette aranykor nem térben és időben keresendő. Ez a szellem mindenkori, tudomány és tételes vallás előtti és fölötti állapota. Más szóval: alaphelyzet. Olyan képzetes tartomány, melyhez a mítosz, a mese és az álom sűrűlódik. Meg talán a szél, ami megőrzi az ódon képeket és dallamokat, régvolt arcokat és eseményeket. Közhely: ez a gyerekkor és a művészi teremtés közös birodalma. A gyerek és a művész szemlélete pedig tágabb a felnőtténél, mert nem lehatárolt. Benne a csoda mindenkor jelenvaló. A gyerek – nagy kár – felnő, a felnőtt pedig – még nagyobb kár – lenő. A gyerek meg a művész világa nem hullik darabjaira, nem különül el benne való és álom, bolondozás és praktikum. Mese és rideg matézis. Itt minden egyeredetű. A zöngicsélő szúnyog, a szélben görgő csigahéj meg a kobakunkra koppanó bikkmack leg-alább akkora csoda, mint a patak mélyén megcsillanó ametiszt és mézopál. Nem árt ezzel tisztában lenni.

Talán ha ki sem mondanám, akkor is észrevették volna, hogy egyre közeledünk Gross Arnold mester műhelyéhez. Ott állunk a küszöbén, ahonnan be is lehet már kukkantani az ő – máséval össze nem téveszthető – csodavilágába. Mielőtt azonban betoppannánk, át kell adnunk magunkat a félálom varázslatának. Ki kell szakadnunk a gravitáció komisz nyűgéből. Kicsit tán a lineáris időből is. Mert ha teszünk még egy, csöppet sem szolid és gyanútlan lépést, azt fogjuk érezni, hogy már repülni is tudunk. Már nem vagyunk se kölykök, se vénem-

berek. Egyszerűen csak: vagyunk. Azok, akik a kezdet kezdetén. Látszólag nem történt semmi – az átváltozás mégis fontos. Azzá lettünk, akik voltunk. És azok voltunk, akivé lettünk. Akik még semmi furfangot és ügyeskedést nem tanultak, ezért tudnak. Nem okoskodnak, ezért bölcsnek. Nem fontoskodnak, fontosak. Nem handabandáznak, a némaságuk is beszél.

Amikor pedig végre belépünk Gross Arnold műhelyének csodabirodalmába, észre fogjuk venni, hogy tulajdonképpen minden úgyanúgy működik odakint, mint idebent, csak épp ezt a lépést meg kellett tenni, hogy ez egészen világos legyen. Animulák vagyunk a Teremtő kozmikus bábszínházában. Be kellett toppanni a beszélgető virágok, ádáz fabábok, emberarcú madarak, bölcs macskák és röpdőső tündérek közé. Fölöttünk száll a bolondok léghajója. Szemünk előtt tárulnak ki a tájak, tordaiak vagy amszterdamiak, netán pomáziai, rómaiak vagy Balaton-partiak, mindegy. Bukfencet hányó bőregerek, lepke- és pókdémonok, verébmenyasszonyok és vőlegények, furfangos pálcikaemberkék élnek itt, ahol örökké virágfarsang van. Bohókás csillagjósok és kelekótya ólomkatonák. Macskaszúzek és macskacafkák jönnek-mennek. Konok pojácák, akik egyszerre vannak birtokában a szakrális átváltozás és a vásári kóklerség ezernyi ezer furfangjának. Lendkerekes csalóányok. Pörög egy szélkerék. Szerteszáll a pitypang ezüst gömbje. Oldalt egy Bach orgonamuzsikáját fülelő tücsök látható – a lipcsei mester is, a pötty prücsök is teljes jogú muzsikus. Gótikus fák, melyek rezzenetlenül is alázatra tanítanak. Bolyongó lelkek, akik még tudják, mi a békasó meg a szömörcsőg. Nemere és banyaposz. Tudják, hol a Kaszáscsillag, a Hadak Útja. Tudják, ki volt a csillagkép nevét adó Göncöl. Meg hogy mire jó a fecskéfű, a gamandor-veronika és a tárnics. Szimatoló kutyák kószálnak, akik orrukon át érzékelik a teremtés titkait. A pillanatba ékelődő, üvegtestű lepkék, akik aggályok nélkül élnek a maguk törekeny örökkévalóságát. Emberek lakta hangyaboly. Kalitkába zárt szépasszony. Fintorgó krampusz és keljfeljancsi. Hőscincérek, bőregerek, bumfordi bűvészek, incifinci egerek és varjúboszorkányok. Szálldosó szerkezetek, melyekről pontosan nem tudható, röpdőső sárkánygyíkok-e, vagy tán ember fabrikálta játékszerek.

És, talán ez a legfontosabb, ezt a csodabirodalmunkat magunkkal kell vinnünk, ahogy elindulunk hazafelé. Az úgynevezett mindennapokba, hogy azok ne legyenek depressziósan szürkék. Tudnunk kell ehhez, hogy Gross Arnold tündérei, kisördögei, madáremberei és ádáz manói – vannak. Valóban léteznek. Nem valamiféle művészi hóbort teremtette őket, csak nevet, pontosabban szólva – esetünkben – alakot adott nekik, hogy láthatóak legyenek. Mert Gross mester arra tanít bennünket, hogy hajoljunk közel a világhoz. És ha ezt megtettük, rá fogunk jönni, hogy minden pötty lepke, sánta kutya és fütyörésző paprikajancsi mi magunk vagyunk.

„A tradicionális embert – írja Evola, az olasz bölcselemény –, az erdők csendjében, a folyók partján, meg a rejtélyes barlangokban nem a lélek szubjektív impressziói töltötték el, hanem az érzékfeletti reális élménye. Vagyis a helyeket átható erők. Ezen érzetek képekben tükröződtek, elemek, források, fák isteneiben...” Egészítsük ki a felsorolást görbe sika-torokkal, hegyoldalakkal, római utcákkal, ligetekkel és patakpartokkal, harang-jukat vesztett templomtornyokkal, komor sziklabércekkel és virágzó mezőkkel,

tán szobabelsőkkel és felhők ormaival, ahol egy parányi színpad lebeg – talán délibáb, ki tudja. Tágas terekkel vagy mikrovilágokkal.

A modern ember, ha szemügyre vesz egy tájat, erdő mélyét, alakoktól hemzse-
gő piacteret vagy folyópartot, akármit, érez bizonyos hangulatot. És azt mondja:
itt kellemes benyomás ért, mondjuk egy margarétás réten, amott baljós, például
egy előreugró fekete szurdok árnyékai közt. És – ez fontos – száz emberből alig-
hanem mind a száz hasonlóképp érzékeli a táj génuszát. Itt kedves, maradásra
serkentő, amott borzongató – jó innen gyorsan továbbállni. Hasonló érzés ural-
kodik el rajta, mint a többiekén, és azt mondja: itt kellemes benyomás ért, amott
baljós hangulat. Az antik ember pedig, akit nem lehet eléggé komolyan ven-
nünk, ugyanezt mondta: itt tündér lakik, amott gonosz lélek. Szóhasználat,
szemlélet kérdése az egész. Mivel pedig mindenki ugyanúgy reagál, nem lehet
kétséges, hogy ezek a lények vannak. Túl a tapintható valóságon. Ami ugyanúgy
valóság – Hamvással szólva –, mint az álom meg a jázmin illata. És, nem kétséges,
a tündér szebb, mint a kellemes benyomás. Mivel szebb, igazabb és pontosabb.
Egyszer – közbevetés – Leonardo fabrikált valami szállni szánt szerkezetet, ami
nem akart sehogy se működni. Persze, mondta némi töprengés után, azért nem
lehet az igazi, mert ronda. És újra nekilátott.

Talán innen érdemes közeledni Gross Arnold derúsen harsány vagy épp intim
tereihez. Az érzék feletti realitás felől. Az ő imaginárius térbe ékelődő, motorizált
angyalaihoz, patkánybölcseihez, köteltáncos kutyáihoz és kópé madárijesztői-
hez. A billent rétekhez, ahol békésen megfér a farkas meg a bárány, ahol Schlemil
Péter az árnyékát keresi – mindhiába, és ahol neki lehet támaszkodni a napsu-
gárnak. A teste-sincsen széllovashoz. A felhőn lebegő festőállványhoz. A nippes
lepte szobabelsőhöz, megállt faliórához és bagolyremetéhez. Kósza papírsárká-
nyokhoz és a körülöttük menüettet járó fecskékhez. Hieronymus Bosch világa ez,
de sanda és ártó lelkeitől megfosztva, rokokó fénytörésben. Hozzáteszem azért: a
mester pillantása szelíd, ám az idilljei mögött folyamatosan felsejlik – tisztesség
ne essék szólván – némi démoni infantilizmus...

És végezetül lazán tán még az is idetartozik, amin Csuang-ce, a kínai bölcs
elmélkedett. Azt álmodta ugyanis, hogy lepke volt. Ám, bizonytalanodott feléb-
redve, vajon valóban én álmodom-e lepkének magam, vagy a lepke álmodja azt,
hogy ő Csuang-ce.

Sokat és sokfélét álmodunk, de azt föltétlenül tudnunk kell, amin Borges is
eltöprengett: nem kétséges, minket is álmodik valaki.